

בא א'

כתוב במדרש (שמות רבה ט ח): ויחזק לב פרעה ויאמר ה' אל משה כבוד לב פרעה, כועס הוא מה הכבוד כועס אף לבו של זה נעשה כבוד [היינו שהלב של פרעה ירד דרגה אחת ונהיה כבוד, וכתוב בגמרא ברכות (דף סא ע"ב) כבוד כועס], אינו מבין כסיל הוא (קהלת ז) כי כעס בחיק כסילים ינוח במה מייסרים את הכסיל במטה שנאמר (משלי כו) ושבת לנו כסילים אף משה ייסר פרעה במטה שנאמר והמטה אשר נהפך לנחש, ע"כ לשון המדרש. כתוב פה ג' דברים: שכבוד לב פרעה, שלבו נעשה כבוד וגם שהוא כסיל, ושבלל שהוא כסיל, לכן מגיע לו מכות במטה.

יש שלשה איברים מרכזיים בגוף האדם, והם מח, לב, וכבוד. וזה כנגד נשמה (מח), רוח (לב), ונפש (כבוד), שהם כנגד דעת, רצון עליון ורצון נמוך, רצון עליון הוא רצון שמצטרף לרצונות אחרים לתכלית אחת, ורצון נמוך הוא כמו הרצון לאכול, ולשתות, שאין לו שום המשך. כשאדם נראה כמו שצריך, שהוא משליט הכחות העליונים על הכחות שצריכים רסן, אז הוא בבחינת מלך (ראשי תיבות מח, לב, כבוד) וכולו אומר כבוד. וכשהמצב להיפך, שהכבוד שולט על הלב והמח (כבוד לב מח) זה כלימה, בושה שנראית בחוץ.

המערכת השכלית של האדם (מח נשמה) תמיד נכונה ומדויקת להפליא כמו שכתוב אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא. אם יש טעות במחשבות של אדם זה איננו בגלל חסרון בשכל עצמו אלא בגלל חסרון של התבוננות, וקישור האדם אל שכלו, שהאדם הטעה את שכלו ולא נתן לו לגמור לחשוב. אם היה שייך טעות בשכל, אזי היינו אבודים, שלא היתה לנו שום דרך להגיע לאמת. המחלוקות בין ב"ש וב"ה נוצרו לאחר שכל אחד הגיע לרביעית דם האחרונה בשכלו ושניהם אמנם אמת, שתי ההבנות נתנו מרועה אחד, ועל זה שכתוב 'אלו ואלו דברי אלקים חיים' (ערובין יג ע"א). ועל כל מחלוקות שבין חכמים, כתוב בגמרא חגיגה (דף ג ע"ב) דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד וכו' בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבים אסופות ועוסקים בתורה הללו משמאין והללו משהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין, שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר כולם נתנו מרועה אחד א-ל אחד נתנן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא. כל הדעות כולן אמת, כשאדם באמת משתמש בשכלו כראוי עד הסוף, שאז אין שם אפשרות לטעות. הטעות מגיעה בשעה שהאדם רוצה להפסיק לחשוב, שהוא מרוצה שהמסקנה תהיה כך. והפסקת המחשבה היא לא מהשכל אלא המקור לזה הוא מהכבוד.

רוח נמצא בלב, ועצם הגדרתו של הלב היא כיוון של הילוך באופן כללי. הרמב"ם כותב שמה שמאפיין את הרוח, שהיא לא יכולה להעצר אף פעם, שאם הרוח נעצרת היא מפסיקה מלהיות רוח. רוח זהו הרצון של האדם, שכל הזמן הולך בכיוון מיוחד באופן כללי. השורש של המלה רצון הוא רץ, שבן אדם רץ לקראת מה שהוא רוצה. לב אוהב ושונא וכו', ולכן בינת לב היא הכח לבצע את הרצונות האלה למעשה. כשהאיש אוהב משהוא הוא מרכז כל כחותיו לזה. נפש זוהי מדריגה יותר נמוכה של קומת האדם והיא מדריגה נמוכה ביותר של רצון. הנפש רוצה ושבעה ושוב רוצה עוד פעם ועוד פעם, אבל אלו הם רק רצונות קמנים. הנפש מהייבת שיהא רצון לפני כן, שיהיה כיוון של הילוך. אצל פרעה הלב שלו נעשה כבוד, שהרוח ירדה דרגה ונעשתה נפש, ומחמת כן לא היה בכלל קשר בין מעשיו והם לא הוליכו לכיוון אחד.

כעס נובע מהכבוד שהכבוד כולו דם, וכשהדם רותח יש ביטוי של כעס, ולכן רואים את הדם בפנים. הגר"א כותב במשלי על הפסוק (א כב) עד מתי פתים תאהבו פתי ולצים לצון חמדו להם וכסילים ישנאו דעת, שענינו של כסיל הוא לשנא דעת אמת. כסיל הוא

מלשון בטחון, כמש"כ (איוב ד ו) הלא יראתך כסלתך תקותך ותם דרכיך. כתוב במשלי (יד טז) חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח, שזה ענינו של כסיל, שהכסיל יודע בודאות שכל מה שהוא עושה זה בדיוק נכון, ולכן הוא בוטח. ועוד כותב הגר"א על הפסוק (משלי כו יב) ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו, שהדרך היחידה לעזור לכסיל הוא להראות לו שהוא כסיל, אבל את זאת אי אפשר להראות לו, מפני שזה מתנגד לעצם כסילותו, לכן הוא אבוד. רואים שכסילות היא מין דעת מסוימת מאד, שגורמת לכסיל לחשוב שאין לו שום ספק בעצמו. כסילים שונאים דעת ולא יכולים לשאת את זה, מפני שזה כנגד דעתם.

המציאות של כעס מופיעה כשאדם נמצא במצב שמתנגד למה שהוא רוצה, עד כדי כך שזה בלתי אפשרי עבורו המצב הקיים, וזה רק אם לדעתו מה שנעשה לא כרצונו הוא בלתי אפשרי. אם אדם מוכן לקבל אפשרות אחרת, זה לא יגרום לו לכעס אלא לצער או משהו אחר. אם מישהו כועס באמת אין שום דבר שיכול לעצור אותו. הגר"א כותב על הפסוק (קהלת ז ט) אל תבהל ברוחך לכעוס כי כעס בחיק כסילים ינות, שזה קורה לפעמים גם אצל אדם שאינו כסיל שהוא יכעוס, אבל אצל הכסיל הכעס מתקבל כדבר טוב, וזה נח אצלו. כעס נובע מקוצר רוח, וזוהי ההרגשה שדבר זה לא יכול להיות, והרגשה זו שייכת רק אם הדברים לא נתפסים כמהלך אחד, היינו שאין בחינת רוח, וזה בחינה של לקצור את הרוח. בגלות מצרים, הלב היה כפוף לכבד, לכן המכה ראשונה היה מכת דם, שמקומו בלב, שהוא היה הכח החזק שלהם. זה מש"כ בזהר (וארא כה ע"ב) שבגלות מצרים הדיבור היה בגלות, לכן משה היה כבד פה וכבד לשון, שהדיבור האמיתי היה בגלות.

הג' בחינות של נפש רוח נשמה, מקבילים למחשבה דיבור ומעשה. נפש הוא בחינת המעשה, שיש מעשה אחד וזה נגמר ואחר כך יש עוד מעשה וכו'. כח הדיבור שייך לרוח שהוא דבר נצחי. הדיבור ירד דרגה, שהמדריגה הגבוהה ביותר אז, היתה המעשה, וזה לא מצטרף יחד להיות דבר אחת, שזה רק על ידי דיבור. הכבד מושך למטה במבעו, ולכן כשהכבד לקוי יש חיוב מוחלט של מנוחה, וחוזן ממנוחה שום דבר אחר לא עוזר. כשהכבד בריא, הוא עושה בעצמו משהו להגיע למנוחה והרגשה טובה שהוא שואף אליה. הגר"א כותב שהמטה שנהפך לנחש וחזר להיות מטה, הוא המ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, מ"ט כנגד מ"ט, כמש"כ (קהלת ז יד) זה לעמת זה עשה האלקים. כתוב בגמרא ר"ה (דף כא ע"ב) חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים, וגם כתוב (שמות לג כ) ויאמר לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי. כנגד כל המ"ט הארות שיש בעולם שהם שערי בינה יש כנגדם מ"ט שערי טומאה. ברמב"ן כתוב בהקדמה שלו לתורה שהבנת דברי תורה על נכון, זהו מהפנים הטהור, ולטעות זה מהפנים הטמא. בשער נ' אי אפשר לטעות שהכל מתגלה שם באופן הנכון, והוא כנגד חג השבועות שחל אחרי מ"ט ימים של ספירת העומר, ובו שומעים דברי התורה מפי הגבורה. הגר"א כותב עוד שהמטה הוא מ"ט – ה' ה' הוא כנגד נ' (50-5), המטה מטה את כל הדברים לכיוון הנכון, שהוא מטה אותם ממ"ט לנ', אפילו דברים שכבר נטו לכיוון לא נכון. כתוב כשהמטה נהפך לנחש וינס משה מפניו (שמות ד ג), היינו שאצלו הצטמצם כל כח הרע בתמציתו. אותו מטה שמטה את הדברים עד סופם לכיוון הנכון, נמצא בו גם הכח שיוטו הדברים לכיוון הלא נכון, שזה ענין של המטה, שהוא מטה בחזרה. כשה' הראה למשה הנחש, משה ראה אויב כערכו, שהנחש היה בו כל הכח הרע בעולם, המ"ט פנים טמא, ומשה היה בו המ"ט פנים טהור, לכן כתוב וינס משה מפניו. ואז אמר ה' למשה לאחוז בזנבו, ובוזה מונח הסוד של יציאת מצרים וכל הגאולות שבאו אחריה, והוא שתמיד אפשר לתפוס את הדבר באחריתו ולהטות אותו בחזרה. זה כחו של המטה, וזה מה שנתגלה אז. להחזיק בראשו לא היה אפשר, שיש שם עוצמה נורא,

שעמדה אפילו נגד משה רבינו, אבל הזנב הוא הקצה השפל ביותר שבדבר, והוא הפך הראש, ולכן מתפללים שיהיה לראש ולא לזנב. כאן נתגלה הכח של המטה, שמאותו כח של מ"ט פנים טהור יש בו צד שגם הצד טמא מצטרף אתו למציאות אחת. אם תופסים את הצד הרע כהטייה מצד הזה, אזי מטים הצד הזה מצד שכנגדו מאחר שתופסים שיש שתי צדדים.

על ידי שער נ' אפשר להטות את הכל לכיוון הנכון, אין אפשרות לעוות בשער הזה. אנחנו מובטחים שאפילו אם אנחנו נהיה במ"ט שערי טומאה, ה' יחזיר אותנו לצד הטוב, כמש"כ (דברים ל ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבעך ה' אלקיך ומשם יקחך. ואף נכרתה ברית על זה כמש"כ (ישעיה נט כא): ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, וכתוב בתוס' שבת (דף נה ע"א) זכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה דהא כתיב (ויקרא כו) וזכרתי את בריתי יעקוב אף לאחר גלות. אנחנו נמצאים בהטייה לרע, ואיך אפשר לחזור? אנחנו צריכים לאחוז בזנבו של הרע, שזה הדרך שיצאנו ממ"ט שערי טומאה לספירה של מ"ט ימים למעמד הר סיני, והכל היה מכח המטה. על ידי שאוהזים בזנבו, הדבר מתבטל מתוך שפלותו, ובפרט שם ניתנת האפשרות לתפוס ולחזור לצד הטוב. החלק התחתון של כח הרע שנקרא זנב, הוא גרוע כל כך עד שיש אפשרות לתפוס שם, ולראות שם האפיסות של כל הדבר כולו, ודרך שם הכל יתהפך. כל מכות מצרים היו על ידי המטה, וכל המכות היו גם כתובים על המטה. המטה הטת את הכל לכיוון הרצוי, מהעלם גמור לגילוי גמור. המטה שהיה בו כל כח הנחש הכה את הנחש וביטל אותו מתוך עצמו. אם אנחנו נבין את יציאת מצרים, אנחנו גם נבין את עצמנו, וגם נבין איך לצאת כדי שנגאל אחרית כראשית.

אנחנו באותה גלות של מצרים, שהדיבור שהיה צריך להיות דיבור, דרגת רוח, לא קיים, והדיבור הוא מהכבד, והלב לא מדבר עוד. אנחנו נמצאים מתחת לדיבור, מתחת לרוח. כבד לב פרעה, היינו שאנחנו בשליטה של כבד במקום לב, והלב ירד לכבד, שהכל קטוע מרגע לרגע ואין מהלך, ממילא אין דיבור, אלא דיבור של מעשה, שלא מצטרף למהלך. המילה גדול היא מלשון המשך, ושורשה המלה 'גד', וכתוב על הפסוק (שמות יב כא) ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח, בתרגום משכו – נגידו שהוא דבר שנמשך. קטן אין לו המשך, והוא קטוע. מציאות החיים של קטן היא, שכל רגע ורגע הוא מישוהו אחר, אבל גדול חייו הם המשך, וכל כמה שכל עניני האדם מצטרפים יחד הוא גדול יותר. מכות מצרים עברו כל קומה והישו הכל לכיוון הנכון עד הראשית שלהם. מצרים הישו כל עשרה מאמרות שבהם נבראו העולם לצד הטמא והמכות על ידי המטה הישו אותם לצד הנכון. מכת בכורות היתה כנגד בראשית, וממילא כל המאמרות עמדו על הנכון. האחיזה בזנב היא סוד (בראשית כה כו) וידו אחזת בעקב עשו, וכתוב בגמרא שזה מדבר על עקבתא דמשיחא. אנחנו מחכים לאותו מטה שיהפוך אותנו ממ"ט שערי טומאה לאותם מ"ט ימי ספירה שיגיעונו למעמד הר סיני.

פרשת בא – נ"ו

האר"י חוזר כמה פעמים על הענין שהיו כמה דורות בעולם שנכרתו, והם דור אנוש, דור המבול, ודור הפלגה. בכל אחד מהדורות האלו כלל צורת האדם בעולם הטא ונכרת, וכן בכלום היתה גם האפשרות שיתקון העולם תיקון גמור, אבל הם קלקלו אותו,

ושלשתן נתקנו בדור יוצאי מצרים. וצריך לדעת ולהבין מה היה ביציאת מצרים שלא היה בשלשת דורות האלה, ודור יוצאי מצרים זכו לזה?

ספר היצירה מחלק את המציאות לשלש: עולם, שנה, נפש. עולם הוא כל החלל כולו, שנה הוא כל סדר הזמן, ונפש הוא כל צורת האדם, שהכל מכוון אליו, ועל ידו הכל צריך להתגלות. יש לזה רמז בפסוק, (שמות יט יח): והר סיני עשן כלו (ר"ת עולם שנה נפש). בשלשת דברים האלה ישנם נקודות קדושות שמתחברות אליו ית': בעולם זה ביה"מ, בשנה זה שבת ושבתות ה', בנפש זה מקבלי התורה (זה היה צריך להיות כל כלל ישראל, אבל עכשיו זה מי שהשכינה שורה עליו).

הפגמים של השלשה דורות היה בשלשת ענינים אלה. דור אנוש מעו ותפסו מהלך העולם כדבר שמנותק ממי שמוליך אותו, וחשבו שמקורו בתוך עצמו, ומתיחס רק לאלו שקובעים את המהלך בעצמו, היינו שהם הגיעו לצבא שמים ולא לצבא שמים לך משתחיים⁶³. הם עבדו לכוכבים ולמזלות שהיו צריכים להיות (בראשית א יד) לאתת ולמועדים ולימים ושנים, שעל ידם מנהיג ה' את סדר הזמן. כתוב בגמרא (שבת דף קיח ע"ב) אמר רבי היא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובר עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו שנאמר (ישעיה נב ב) אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל רע. רואים מכאן שדור אנוש פגמו בשבת, ומי שמשמר את השבת כתיקונה מתקן את זה, שהוא מעיד עדות נאמנה שיש בורא עולם.

איתא בגמרא חולין (דף קלט ע"ב) משה מן התורה מנין (בראשית ו ג) לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר (בשגם הוא גימטריה משה), היינו שנשמת משה רבינו היתה מדור המבול, ויש לזה רמז מן המים משיתהו, ואיזה מים קרויים המים? אלא משיתיהו מדור שהיתה כולו מים. אילו דור המבול היו זוכים, היו מקבלים את התורה, וה' בקש מהם שיקבלו את התורה, והם סרבו, ובמקומו קבלו מבול, והמבול היה שפע הרבה מעבר לקיבולת העולם, ובאמת שפע רב זה היה צריך להינתן להם בצורת תורה, ובגלל שפגמו, לכן הם לא קבלו השפע באופן רוחני, אלא קבלו באופן פיזי, וכך נמחו מהעולם. כל מי שאין לו כלים לקלוט שפע רב כזה, זה מזיק לו כמש"כ (יומא דף עב ע"ב) לא זכה נעשית לו סם מיתה. ניתנה להם האפשרות לעבור על המידות של עולם הזה לאיזה בחינה של אין סוף והם רצו לעשות את זה בתאוותם. ובזה מובן מה שכתוב שיכי מלא הארץ חמס' הוא ר"ת חכמה. רואים שדור המבול השחיתו בחינת נפש.

פגם דור הפלגה היה בענין של עולם, שהם רצו לעשות עיר ומגדל שהם צד שכנגד עיר ירושלים ומגדל דוד. ענינם היה לפגוע בזה, שנקודת השיא בעולם תהיה מנותקת מלמעלה. שלשת הדורות פגמו אם כן בשלשת החיבורים שהיו צריכים להיות בעולם. אנוש – שנה, מבול – נפש (הם יצרו נפש שמופקעת מהשראת השכינה), פלגה – עולם.

איתא בגמרא ברכות (דף ה ע"א) תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא. והנה זה אנו מבינים, מה שא"א לזכות לתורה ולארץ ישראל אלא על ידי יסורים, אבל איך זה שייך לעולם הבא? עולם הבא הוא מקום לקבל שכר על מצות שנעשו, למה צריך יסורים? אלא שיש זכיה מיוחדת בעולם הבא שזוכים בה רק על ידי יסורים, והוא המעין עולם הבא ששייך בעולם הזה, והוא השבת. כתוב שכל מי שמענג את השבת זוכה לנחלה בלי מצרים, וזה מה שאומרים בתפילה מענגה לעולם כבוד ינחלו. אם כן פירוש הגמרא הוא, שא"א לזכות לעולם הבא בתוך עולם הזה אלא על ידי יסורים.

⁶³ (זאת לא היתה מחשבתם מלכתחילה, כמש"כ הרמב"ם בפרק א' מהלכות ע"ז)

והנה ארץ ישראל הובטחה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, ונאמר לו שאחרי שבני יצאו ממצרים הם יגיעו לארץ ישראל, היינו שעיקר הזכייה בארץ ישראל היא אחרי יציאת מצרים. וכמו כן הקשר של תורה ליציאת מצרים כתוב בפירוש (שמות ג יב) ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, היינו שגאולת מצרים הביאה לידי קבלת התורה. וגם לענין שבת, כתוב בשבת (דברים ה טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת. נמצא אם כן שזכינו לג' מתנות אלה מתוך היסורים של גלות וגאולת מצרים, ויצ"מ היא תיקנה את שלשת הדברים האלה: עולם – ארץ ישראל, שנה – שבת, נפש – תורה.

יש הבדל גדול מאד בין מי שקנה את מה שהוא קנה על ידי יסורים, למי שקנה שלא על ידי יסורים. רח"ל ה' לקח מאתנו, מהדור הזה, היסורים, שהדור מלא שובע, הכל נמצא ברווח. הדור קודם, הדור שהיה לפני מלחמת העולם השניה נתיסר ביסורים של ממש, עניות, מחלות. פעם לא היתה כמעט משפחה שלא מתו בה כמה ילדים. כל המתנות הטובות ניתנות רק על ידי יסורים, מפני שאפשר להשיג דברים רק על ידי יסורים, וכל מי שרוצה לקנות משהו של אמת, הדרך היא רק על ידי יסורים. יציאת מצרים היא השורש לכל קנינים של כלל ישראל, ושורש לכל היסורים של כלל ישראל.

כתוב במדרש שמות (שמות רבה לו א) זית רענן יפה פרי תואר אלא מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגרנרין אותו ואח"כ מורדין אותו מן הזית ונחבט ומשחובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנין אותו במטחן ואח"כ טוחנין אותו ואח"כ מקיפין אותו בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שומנן, כך ישראל באין עובדי כוכבים וחובטין אותם ממקום למקום וחובשים אותן וכופתין אותם בקולרין ומקיפין אותן טרסיוטין ואח"כ עושין תשובה והקב"ה עונה להם, מנין שנא' (שמות ב) ויאנחו בני ישראל. רק את הטוב הטמון אצל כלל ישראל ניתן להוציא רק על ידי יסורים. השיכבה שמגיעים אליה בלי יסורים אין לה אותו מימד שמגיעים אליה עם יסורים, והשיכבה שמגיעים אליו בלי יסורים באמת אינה כלום. כשאדם נתיסר, זה פותח שער פנימה.

מה ביכולתנו לעשות בדורנו שה' לא שולח לנו יסורים? כתוב בשערי תשובה (ד יא) כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה, ואשר תרד שנתו מעיניו יעלה במקום יסורים. זה איננו סגולה, אלא מציאות, שמה שאפשר לפעול על ידי יסורים, אפשר לפעול גם על ידי תורה. אי אפשר להשיג שום דבר של ממש בלי יגיעה. אדם שלא נתיסר או נתיגע בימיו, יכול להיות בדרגות גבוהות של הבנה וחרירות, אבל אין לו קנין בשום דבר. ה' ברא העולם באופן שכל פעם צד החיצון קודם לצד הפנים, לילה קודם ליום, עשו ליעקב וכו'. מי שרוצה להגיע לצד פנים צריך לשבור את הצד החיצון. היסורים הם האופן היחידי המסוגלים לפגוע בצד החיצון, כך ה' ברא את האדם, שכל זמן שהחיצון שלם, אי אפשר להצטרף לצד הפנים. כל מי שאין לו יסורים אין לו שום קשר למתנות שאליהם זכינו על ידי יצ"מ. וכל מי שלא יוצא ממצרים לא מקבל תורה, ולא זוכה לארץ ישראל. וזה מה שכתוב ברמב"ם בפרק ג' מהלכת ת"ת מי שנשא לבו לקיים מצוה זה כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסיה דעתו לדברים אחרים ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. כתוב (שמות א יג) ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, וכתוב על זה ברש"י בפרך – בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו, וכך זכו ליציאת מצרים ולכל המתנות כולם. מי שלא שובר את גופו על ידי מה הוא יזכה?

שלשת הדורות הראשונים שבבריא, היה להם הרבה טוב, ונעימות. הכל היה מצוי, היו חיים ארוכים, לא היה מחלות. הם נכשלו מפני שלא זכו לקנות כלום, בגלל

שהוציאו להם הדברים מתוך מנוחה, ואילו אנחנו זכינו לדברים האלה מתוך יציאת מצרים, ונתבאר לעיל שהדרך של יציאת מצרים היא דרך של יסורים ומחלות, וזוהי נקודת ההבדל בין לאחר זמן יצי"מ לבין דורות הראשונים שנכרתו, שגאולת מצרים היתה מתוך היסורים של גלות מצרים.

העונש של הדור שלנו הוא כמעט של כלייה, שעבשיו קשה מאוד להתסר. כל מי שיש לו יסורים, מיד הוא הולך לרופא, ואם א"א לו לרפאות אותם, הוא באמת מסכן, ומרחמים עליו, שהוא יוצא מן הכלל. אפילו לקום בשעה שקשה, גם זה נכלל בגדר יסורים. כל מי שאין לו שייכות ליסורים, אין לו שייכות ליצי"מ. אנחנו קרובים יותר לשלשה דורות האלה מלדור יוצאי מצרים.

פרשת בא – נ"ז

כתוב במדרש (שמות רבה טו יא): ד"א החדש הזה לכם הה"ד (תהלים לג) אשרי הגוי אשר ה' אלקיו. משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנאמר (מיכה ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות עכ"ל. למדים אנו מהמדרש שכבר בבריאת העולם היו המושגים של ראשי חדשים ושנים, והם שתי מציאויות נפרדות, ולאחר מכן בחיי יעקב ובניו ה' קבע להם ראש חדש לגאולה, ומשמע מלשון זה של המדרש שהגאולה כלולה בר"ח. כלומר, הגאולה מתחילה מעצם כך שיש ראש הודש. בהמשך הדברים יתבאר עומקו של ענין. משום שענין פרשיות השוכבי"ם הוא חשוב מאד, על כן בשבועות שקוראים פרשיות אלו ראוי שנתעמק בכל מה שיש ללמוד מהן.

בליל הסדר יש מצוה מיוחדת לספר ביצי"מ. מה כלול במצוה זו, וכיצד מקיימים אותה? בפשטות המצוה היא לספר על עצם כך שיצאנו ממצרים, אבל הרמב"ם כותב (ח"מ ז א) מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר זכור את יום השבת. הנה הרמב"ם לא כותב שיש לספר על גוף היציאה, אלא על הניסים והנפלאות. ובהלכה ב' כותב הרמב"ם: מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך. לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות. ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו על ידי משה רבינו הכל לפי דעתו של בן. ויש לעיין בדברי הרמב"ם, שנראה מדבריו שלקטנים וטפשים אומרים רק שיצאנו מבית עבדים, אבל לבני דעת מספרים על הנפלאות ותו לא. גם קשה, שהרמב"ם כותב שעיקר דינה של הגדת פסח הוא לספר על הניסים שנעשו על ידי משה רבינו, וכמה מפליא הדבר ששמו של משה רבינו לא מוזכר בהגדה בכלל.

רש"י כותב בהתחלת התורה: אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל (היינו כאן מתחילה התורה שנתנה במיוחד לכלל ישראל – התורה שלנו), ומה טעם פתח בבראשית משום (תהלים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים.

כתוב במסכת אבות (ה א) שהעולם נברא בעשרה מאמרות, ומבארת הגמרא ר"ה (דף לב ע"א) שהגם שלא מצינו אלא תשעה מאמרות, בראשית נמי מאמר היא. והביאור בזה הוא שהמאמר של בראשית הוא המאמר הקודם לכל המאמרות כולם, ועל כן, לא יתכן שהמאמר הראשון יהיה נאמר בדרך של שאר המאמרות. כל המאמרות בראו את

המציאות, והמאמר הראשון ברא את התחלת המציאות, לכן לא שייך בו לשון של מאמר אל. ובאמת כשנתבונן נראה שהמאמר הראשון מקביל לדברה הראשונה שלא נאמרה בלשון ציווי – אלא בלשון של קביעת עובדה. והביאור בזה גם על דרך האמור לעיל, כי אי אפשר להתחיל ולצוות, שכן צריך מקודם לקבוע את המציאות, ללמדנו שבמציאות הזאת יש תורה ומצוות.

והנה עדיין צריכים אנו להסביר הכיצד המאמר הראשון כולל בו הכנה והקדמה לכל המאמרות שנאמרו אחר כך. אמנם לגבי עשרת הדברות הדבר מובן, מדוע הדברה הראשון מהווה הכנה ומאפשרת את אמירת כל הדברות האחרות משום שאנכי היא מצות האמונה, וזה ההתחלה של כל התורה, ועל יסוד ובסיס האמונה ניתן לצוות את כל המצוות. הרמב"ן כבר שואל איך אפשר לצוות על אמונה – הרי אם הוא מאמין אין על מה לצוות, ואם לא מה יועיל הציווי, הרי חסרה לו האמונה הבסיסית? התירוץ הוא כאמור שאכן הדברה הראשונה איננה ציווי אלא מציאות, כמו שבראשית לא נאמר בעזרה של מאמר. ובאמת כעין זה כתוב בשם הגר"א גם לענין העשרה מאמרות שבראשית הוא בריאת הזמן – בריאת מציאות כתהליך – ולאחר שנברא הזמן אפשר לצוות, בגלל שיש תהליך, לכן אפשר לצוות, ומשום שנקבע שהתהליך חייב להמשיך ולהגיע אל שלימותו, על כן אפשר לצוות לעשות דברים שיקדמו את התהליך ואלו מעשי המצוות שיביאו את העולם לתכליתו. בגלל שכלל ישראל נמצא במערכת זמן אחרת, והוא מה שנתגלה ב'החודש הזה לכם', לכן התורה של ישראל לא היתה צריכה להתחיל אלא מהחודש, כלומר אין הכוונה לדלג על בראשית, אלא להתחיל מבראשית שלנו. והבראשית שלנו מתחיל במקום הרומז על מערכת העולם של ישראל – החודש הזה.

שני סדרי זמנים נבראו בבריאת העולם ונקראים שנה וחודש. שנה חוזרת על עצמה, וחודש הוא מערכת של התחדשות. בגלל שהשנה חוזרת על עצמה בסדר קבוע מראש, אפילו השנה הראשונה היא צפויה מראש, לכן שנה היא מלשון שני, שהיא באה אחר הצפוי וידוע מראש. יש עוד סדר זמן, והוא לא צפוי מראש, ובו אפשר לברא דברים חדשים. דרך הטבע מגלה סדר זמן של שנה, והשנה קשורה בגלגל השמש ומסלולה, וכבר נאמר תחת השמש אין חדש (קהלת א ט) ואין כל אפשרות לחדש דברים תחת השמש. הניסים ונפלאות מגלים סדר זמן חדש – מערכת אחרת, והיא נקראת חודש – שקורה בו דברים לא צפויים, ולא רק דברים שאינם צפויים אלא גם דברים שבדרך הטבע לא ייתכנו כלל.

במערכת הזמן של חודש, דברים יכולים להוליד דברים חדשים, כלומר ההכנה הנעשית מקודם יכולה להביא חידוש. לדוגמא, כשכלל ישראל היה מוקף בג' צדדים ממצרים ובצד הרביעי היה ים, למי שחי בסדר זמן של שנה, הדבר ידוע ששום פתח הצלה לא אפשרי מצד של הים. משה מתפלל לה', ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. מה היינו ויסעו, לאן? אלא הן הן הדברים אשר דברנו, מכיון שכלל ישראל חי במערכת אחרת, על כן דווקא במקום הכי בלתי צפוי לגם, שם מוציאים חידוש. ויסעו, היינו תמשיך את המהלך של יציאת מצרים – צריכים להיכנס אל תוך הים.

מהו סוד הקיום של מערכת החידוש? תורה ומצות הם היוצרים מערכת זו. ואמנם עצם הדבר שתורה ומצות יוצרים מערכת חדשה, הוא מהלך מחודש. העובדה שלבישת יציאת והנחת תפילין פועלים בבריאה, אין לה שום שייכות לנחלת גוים. אבל במערכת התורה הנחת תפילין מחזיקה את העולם. מי שמניח תפילין כמו שצריך, על פי האמת, כל העולם צריך להיות נמש מפניו, כמש"כ (ברכות דף ו ע"א) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש. דבר זה אין לו מקום במערכת הטבע, אלא הוא יוצא מהחודש הזה לכם.

הרמב"ן כותב בסוף פרשת בא: ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע א-ל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגני הים שלא ישגיח הקל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עיב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוך מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלקים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה וכו'. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה.

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט ג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במוזות, ושנזכיר זה בפנינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סבה בכל שנה, וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו עכ"ל.

לכאורה היינו אומרים שאם מופת מוכיח על האמת, הרי צריך להיות שהמופתים מוכיחים שהתורה היא אמת, אבל הרמב"ן כותב הפוך, שהתורה מבססת את המופתים, והפירוש היא שהמופתים מגלים מי בעל הבית. כל המצות שנאמר בהם ענין של עדות, הם עדות על יציאת מצרים. היינו שהמופתים הם גילוי של המציאות האמיתית, וזה נתגלה ביתר שאת וביתר עוז ביצי"מ. לכן צריכים לספר בניסים ונפלאות שקרו לאבותינו במצרים.

הרמב"ן שם ממשיך וכותב: ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון, עכ"ל. כלומר אין שום סדר טבע בעולם, אלא הכל בגדר החודש הזה לכם. ועומק הפשט בדברי הרמב"ן שאין לו חלק בתורת משה הוא, שתורת משה לא מתחילה בפרשת בא, אלא בפרשת בראשית, בנתינת הבריאה לישראל, לתת להם נחלת גוים, כדי שעי"ז יצטרף הכל להחודש הזה לכם. נמצא שדברי הרמב"ן הם הם תוכן דברי רש"י המוזכרים לעיל. ר' יהודה הלוי שואל בכוזרי למה כתוב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא כתוב אני ה' אלקיך אשר בראתי שמים וארץ? התירוץ לשאלה זו טמון בדברינו, כי יצי"מ מגלה על בריאת שמים וארץ, שהכל חידוש ואין שום טבע. ה' החודש הזה לכם' מגלה על 'בראשית ברא'.

בעלי רוח הקודש גילו לנו כי השם פרעה הוא בגמטריא שנה – על סמך דבריהם יש לנו ללמוד שכשכתוב עבדים היינו לפרעה במצרים – מונח בזה שהיו בני ישראל עבדים למהלך הזמן של שנה, וה' הוציא אותנו מזה על ידי החודש הזה לכם. זה פירוש מש"כ במדרש משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, כלומר, שישנם שתי מהלכים שונים שתחתם אפשר שאנחנו נשתעבד, וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל – היינו שנקבע סדר זמן של ניסים

ונפלאות. ניסן נקרא על שם הניסים. יצי"מ עצמה היא הדבר היותר בלתי צפוי – זה היה הוצאת גוי מקרב גוי.

כתוב בנביא (יהוקאל מזו ו) ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי – ואמר לך בדמיך חיי. כלל ישראל נולדו ביחד עם הלבנה. כשכלל ישראל נולדו במצרים לא היה זה המשך של מקודם, אלא לידה, וחידוש של החודש הזה לכם, ועם כלל ישראל נולדו כל המערכות האלה. המערכת של חידוש בבריאה. ועל כן, מי שלא מסוגל לתפוס עומק מערכת החידוש, מספרים לו רק על מעשה יצי"מ, אבל אם דעתו גדולה יותר, אז אפשר והובה לספר לו גם על ניסים ונפלאות – המהלך הפנימי של יצי"מ.

הרמב"ם כותב ביסודי התורה (ח א) וז"ל משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלמ וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו. לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן. ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמר להן כך וכך עכ"ל. דברי הרמב"ם מבארים לנו החילוק שיש בין ניסים ונפלאות שנעשו על ידי משה רבינו לניסים ונפלאות שנעשו על ידי כל שאר הנביאים. הניסים שהיו בזמן הנביאים נעשו רק על ידי הנביאים, משום שהם היו הוכחה לנבואה, ולכן אחרי שפסקה נבואה, הניסים לא נעשים יותר על ידי נביאים, אבל ניסי משה לא היו לשם הוכחה של נבואתו אלא ממש לשם ניסים, להוכיח שיש נפלאות, ולא להוכיח שום נבואה. מעתה מבינים אנו היטב מדוע לא ראו מסדרי ההגדה צורך להזכיר את משה בהגדה, רק שמו את הדגש על סיפור פרטי החידוש.

המדרש המוזכר לעיל מסיים את דבריו: וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנאמר (מיכה ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. היינו שבגאולה העתידה יהיה עוד פעם גילוי של פני המציאות לאמיתתה, מציאות שכולה נפלאות. כשזוכרים את מצרים צריכים לזכור גם באיזה מערכת אנחנו חיים, ואז במהרה יתקיים בנו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

פרשת בא – נ"ח

במדרש (בראשית רבה ב ד) מבואר שהפסוק (בראשית א ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים, מרמז לד' מלכיות ששעבדו את כלל ישראל: ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות, והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו, ובהו זה גלות מדי (אסתר ו) ויבהילו להביא את המן, וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק בא-להי ישראל, על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הוזה אין לו חקר אף הרשעים כן עכ"ל, וכותב המהר"ל שעצם הענין שדברים נבראים באופן שהם נפרדים משרשם, על כן המציאות מחייבת שהם יפרשו מהמקום שבו הם נבראו, ועל כן, היות שהארץ נבראה כדבר בפני עצמו, חייב להיות שיש התפשטות לד' צדדים, וזה מתנגד לאמצע.

והנה יש קושי במדרש הנ"ל מדוע לא מרומז בפסוק זה גלות מצרים, ומתרצים שמשום שהמצרים היו הראשונים להשתעבד בישראל, לכן גלות זו מרומזת בפסוק הקודם, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, וכל הד' מלכיות אחרות הם תולדות שבאים אחרי מצרים. כתוב באר"י בפרשת כי תצא שהד' מלכיות הם התפשטות כחות

הרע בעולם דוגמת גוף, ומצרים הם דוגמת הראש והכתר של הרע. הדי' מלכיות שהשתעבדו בישראל לקחו את המלכות של ישראל, השתלטו על ישראל בענין שמויחד לכה שלהם, והוציאו את כחם לפועל. מצרים עומדים כנגד בראשית ברא אלקים, היינו שהם אינם עומדים כנגד כלל ישראל בכח מסוים, אלא עומדים כנגד שיש ראשית אחרת. כלל ישראל נולדו במצרים, הראשית של כלל ישראל התחילה במצרים, אם כן לפני שהראשית של כלל ישראל נולדה, היתה ראשית אחרת, וממנה נולדה הראשית של כלל ישראל, וזה הפירוש הפשוט של מכת בכורות, שהיא שורש קדושת בכורי ישראל וביטול לראשית של מצרים. כיון שהתורה ניתנה באופן של אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כלומר, שהראשית של התורה היא היציאה ממצרים, לכן כשמזכירים הדי' מלכיות במדרש הנ"ל מזכירים אותם בגילוי הרע שלהם, אבל לענין גלות מצרים מכיון שמדובר אחרי הנצחון עליהם, לכן הזכרת המלכות של מצרים היא באופן של בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, שהוא ביטול הראשית של מצרים ותחילת הראשית של כלל ישראל.

מטומאת בכורי מצרים נשארה לנו מצות פדיון פטר חמור, וכתוב על מצרים (יחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, היינו שמצרים קרויים חמור, וקדושת פטר חמור איננה כקדושת שאר בכורות, שהיא קדושה של קדוש לה', אבל כאן הקדושה היא של איסור הנאה, ומצותו היא לפדותו בשה או ז'ערפתו'. כתוב בחז"ל שפרעה אותיות הערף, שהוא הצד שחוצץ בין החלק העליון של צורת האדם לחלק התחתון שבו, והוא מייצג את מצרים. יש שני מעברים בגוף האדם בין מערכת המחשבה לכלי המעשה, א' הוא דרך הגרון שהוא כח הדיבור, וזה מעבר בלי דילוג, דרכו המערכת השכלית מתורגמת לדיבורים, שיש בהם צד פעולה, אבל הדיבור הוא דיבור של תוכן, שיש צירוף של מעשה ודעת, ואופן זה שייך לצורת האדם האמיתי, שמתחיל במחשבה, ומשתלשלים הדברים עד שמגיעים לכלי המעשה וכלי המעשה גומרים. ב' הקשר דרך העורף שהוא סתום, והוא רק מעביר לגוף כח הפעולה שנמצא למעלה, ולא מורה לגוף מה לעשות, דרך זו איננה מעבירה דעת אלא רק כח היים.

נמצא שיש שני מעברים, א' הוא פרעה שהוא אותיות הערף, והוא שייך למצרים, והוא מנותק ממערכת הדעת, והב' הוא כלל ישראל שהוא שייך למעבר של פנים ופה. זה סוד מה שכתוב בזהר שמשנה היה כבד פה וכבד לשון, שכח הדיבור של כלל ישראל היה תחת שעבוד מצרים, בגלות. שכך משה איננו אדם פרטי, כמו שכתוב עליו (שיר השירים רבה א סה) ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרם אחת וכו' זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל הה"ד (שמות ט"ז) אז ישיר משה ובני ישראל. משה מקבל כל מה ששייך לכלל ישראל, ודרכו אנחנו מקבלים את זה. משה רבינו הוא צורת האדם שנושא בו את כל כנסת ישראל. אם צורת האדם נראית כמו פרעה, אזי כל מערכת האדם מרוכזת בעורף, ואין מקום לדיבור. גם פרעה דיבר, אבל דיבורו היה יוצא מהעורף, וכולו מעשה.

מה היא הראשית של פרעה, ומה היא הראשית שלנו? נקודת הראשית של הדעת, שכל מערכת הדעת היא רק בבחינת תולדות שלה, היא תפיסת המציאות, וכל מה שמתרחש בתוך המציאות אנחנו תופסים כתולדה מהראשית הזאת. הדעת מחברת דברים למציאות אחת, ומבדילה בין דברים שונים, והיא המבדילה בין קודש לחול. תפיסת המציאות שלנו אומרת שההכרה הראשונה אומרת שהמציאות השלימה קיימת, היינו שיש בורא, וכל הדברים האחרים הם נבראים ממנו ית', אבל ה' הוא המציאות עצמה, וכל נמצא ונמצא הוא רק גילוי של פן אחד של התגלותו ית', וזה כל תפקידו של כל נמצא ונמצא. כל הנמצאים נמצאים בתוך המציאות, שה' הוא מקומו של עולם, ולא שהעולם מקומו. בזכות האמונה הזאת יצאו כלל ישראל ממצרים, כמו שכתוב (שמות ד

לא) ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקרו וישתחוו. וכתוב במדרש על הפסוק (שמות ד א) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה' (שמות רבה ג יב): אותה שעה דבר משה שלא כהוגן הקב"ה אמר לו ושמעו לקולך והוא אמר והן לא יאמינו לי, מיד השיבו הקב"ה בשיטתו נתן לו אותות לפי דבריו ראה מה כתיב אחריו ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר מטה, כלומר מזה שבידך אתה צריך ללקות שאתה מוציא שם רע על בני הם מאמינים בני מאמינים מאמינים שנאמר ויאמן העם בני מאמינים שנאמר (בראשית טו) והאמין בה', ע"כ.

המילה מציאות לא מופיעה בתורה או בחז"ל אלא היא נתחדשה על ידי הראשונים, בפסוק כתוב לשון יש. המובן של מציאות היא כמו מציאה שנתגלתה מהעלם, שכן המציאות שנתפסת על ידינו כדבר חדש נתגלית מהעלם. בנקודה זו טמון יסוד אמונתנו, ועל זה אנחנו חיים ומוסרים את נפשנו, ומקוים בכל יום שהיא תתגלה לכל העולם. זאת הראשית שלנו, והוא מה שכתוב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ.

הראשית הנגדית, שהפסוק בראשית ברא בא להוציא ממנה, היא הראשית של פרעה מלך מצרים שכתוב (יחזקאל כט ג) אשר אמר לי יארי ואני עשיתני, כלומר, שלדעתו תפיסת המציאות מתחילה ממנו, ודעתו מבינה שהתופס קודם לנתפס, וכאן נקודת הראשית של כל הע"ז בעולם. התוצאה של דעה זו היא שכל המציאות נתפסת כמפל אליו, וזה הראשית של בכורי מצרים (תהילים עח נא) ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי הם, שהם תחילת האונים, תחילת הכת. וזה שכתוב על מצרים (יחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, היינו שהם נקראים חמור, והם דומים לחמור. כתוב בזהר שאומת מצרים היא יסוד החומר, היינו שהיא צורת מציאות של חומר, וטבעה הוא שהיא חסרה צורה וקיומה בהילולי, בכח, ואין לה קיום ממשי. אין לנו תפיסה באפשרות אלא רק במציאות, ואין שום חוש שלנו שתופס חומר לבד, אלא אנחנו רק יכולים לתפוס חומר שנתלבשה עליו צורה. ראשית המציאות נתפסת אצל מצרים כאפשרות, ולא כדבר ממשי. הראשית שה' הכה במכת בכורות היא ההיפך מהראשית שלנו.

יציאת מצרים היא השורש של כלל ישראל, ושל האמונה הקדושה, ושל מתן תורה, וכל העתיד של העולם, וכל הנצח נצחים, וזה נולד מתוך ביטול הראשית של מצרים, ובלידת הראשית של בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. ואנחנו חייבים לדעת ששתי הנקודות האלה הם הפכים, ואם המציאות השלימה נתפסת בראשית, אזי כל המציאויות שלנו נתפסות כאופני גילוי, משום שהמציאות השלימה מגלה בכל נמצא ונמצא משהו, והצירוף של כולם יחד יהיה הגילוי הגדול שה' רצה לגלות, והגילוי הזה נמצא בכל התורה כולה, ובכל הבריאה כולה, ובכל צורת האדם כולו, ואם נבין את הגילויים באופן נכון, אזי נבין כל מה שה' רצה להגיד. לעולם אנחנו לא נבין את זה כשורם בעודנו נמצאים בעולם הזה, משום שידיעה זו לעומקה היא חיי הנצח שמובטחים לנו, שאז לנצח נבין יותר ויותר, מחמת שהמגלה הוא המציאות השלימה, והיא אין סופית, וכל מה שה' גילה הוא גילה ממציאותו, כדי שאנחנו נבין אותו, ויתגלה לנו מה שהוא רצה לגלות לנו. צורת האדם מכילה בתוכה כח של אין סוף, ובה נמצא כל האפשרויות, ואין זה מתחיל באפשרויות ונגמר במימוש, אלא הכל מתחיל במציאות השלימה, וכל מה שמתגלה הוא כדי שנדע איך לתפוס עוד ועוד במציאות השלימה. כך הוא אצל בר ישראל, אבל אצל המצרים האפשרות נתפסת כאין סוף, וזה לא מציאות אמיתית, שהמציאות האמיתית היא מציאות שלימה, ומה שהם תופסים היא רק אפשרות של מציאות, מציאות אמיתית היא מציאות בפועל, ומציאות של חומר היא מציאות בכח.

טבע הדברים הוא שבכל מלחמה, המנצח כובש תחתיו את המנוצח, וכל אוצרותיו של המנוצח עוברים למנצח. בגלל זה כתוב במצרים (שמות יב לו) וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים, וכתוב על זה בגמרא (ברכות דף ט ע"ב) אמר רבי אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן וריש לקיש אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים. כלל ישראל השאירו את מצרים אחרי היציאה מרוקנת, וכל אוצרותיהם, היינו הכח של 'אשר בשר המורים בשרם', הכח של החומר עבר אלינו, ואנחנו משתמשים בו. מה עשינו באוצרות אלה? על ידי זה שהשתמשנו בחומר באופן נכון, הצלחנו להגיע ממ"ט שערי טומאה למדריגת הר סיני במשך המישים יום. איך זה יתכן? פשר הדבר הוא, שהעוצמה שיש בחומר היא כולה אפשרויות ותשוקה, והיא תשוקה נוראה ואימה, וכל כמה שהחומר יותר חומר היא משתוקקת יותר ויותר להוציא את עצמו לפועל. כשכל התשוקה הזאת מכוונת אל המציאות האמיתית, מגלים את סוד ההיפוך ממ"ט שערי טומאה למתן תורה.

כתוב במורה נבוכים שספר משלי נכתב כדי להציל את האדם מהאשה זרה מחיק נכריה, שכתוב עליה (משלי ה ג-ה) זרה וחלק משמן חכה ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות רגליה ירדות מות שאול צעדיה יתמכו. זאת אומרת שהיא כולה פיתוי, וכולה גרירה למות, לאחרית שלה שהיא מרה כלענה, וללהטיהם של המצריים, שהם החומר הרע, של אשר בשר המורים בשרם, ששטופים בזימה. על זה מדובר כל ספר משלי עד הפרק האחרון שבו מדובר בשבח האשת היל שהיא החומר הטוב, והאמיתי, שכל כולה מכוונת לקבל את הצורה האמיתית, ולהוציא את עצמה לפועל במציאות האמיתית, שהופכת כל הבכח מאפשרות להוציא את עצמה לפועל במציאות האמיתית שהיא השלימות האמיתית, ובוה היא מוצאת את כל מציאותה.

כשיצאנו ממצרים, השלל הפך להיות שלנו. וזה היה במכת בכורות שהפכה את הראשית הזאת לראשית האמיתית. ולולא הכח שקבלנו ממצרים לא היינו יכולים לקבל תורה, כמו שרואים שכל הגילוי של מתן תורה היה בצורה של (שמות כ ב) אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, שאני הוצאתי, והכל מכוון אלי. בכל יום מחכים לכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז טו), שאז כל מערכת הרע, כל התשוקות יצטרפו לתשוקה אחת נפלאה אל המציאות האמיתית, וזה יהיה הכימי צאתך מארץ מצרים, וכמו שאותה ראשית של מצרים נתבטלה והצטרפה אלינו, כך כל מערכת החומר של היום תהיה מכוונת רק לדבר אחד, והוא המציאות האמיתית. מה שיצא מזה במצרים היה מתן תורה, ומה שיצא מכך בזמן שלנו יהיה יציאה כה גדולה עד שיציאת מצרים תתבטל אליה (כמש"כ בברכות דף יב ע"ב). מדובר על אנשים שמאד קרובים לחמורים, וכל כמה שהאדם הוא חמור יותר, הוא יותר קרוב לעשות עצמו כשור לעול וכחמור למשאו.